

Hoofdstuk 22

Het visioen van het nieuwe Jeruzalem (vervolg, 22:1-5)

“En hij toonde mij een rivier van levenswater, blinkend als kristal, die uitging van de troon van God en van het Lam” (22:1)

In de tempel die er tijdens de duizendjarige binding van satan op aarde zal zijn en die de profeet Ezechiël te zien kreeg, ontsprong er een “beek” onder het heiligdom en stroomde er water van onder de drempel van dat huis naar het oosten. Overal waar het water van die beek kwam bracht het leven (Ezech.47:1-12, vgl. Joël 3:18). Uit het boek Zacharia blijkt, dat er in die tijd zelfs *twee* rivieren zullen ontspruiten aan de tempelbron. De helft van het water zal stromen naar de oostzee (= de Dode Zee), de andere helft naar de achterste zee (= de Middellandse Zee), en beide rivieren zullen zowel 's zomers als 's winters water bevatten (Zach.14:8).

In het nieuwe Jeruzalem dat Johannes zag, is er ook een “beek” of een “rivier”. Maar deze rivier komt niet uit een tempel, want in het nieuwe Jeruzalem is er geen tempel (21:22). De rivier in het hemelse Jeruzalem gaat uit “van de troon van God en van het Lam”. Met “de troon van God en van het Lam” zijn niet twee afzonderlijke tronen bedoeld, één voor God en één voor het Lam. Er is in het nieuwe Jeruzalem maar één troon, want het Lam is het Beeld van God en maakt de onzichtbare God voor de ogen van Zijn schepselen zichtbaar (vgl. Kol.1:15 en 1 Tim.6:15-16). De stijlform die de ziener gebruikt om de oorsprong van de rivier te beschrijven, is een *hendiadys*.

De troon in het nieuwe Jeruzalem bevindt zich blijkbaar bovenop de piramidevormige “berg van God”, die aan de voet is omgeven door een “grote en hoge muur” (21:12), op het hoogste punt van de heilige stad. En deze troon wordt niet omgeven door vuur, bliksems, donderslagen, bazuingeschal en een angstaanjagend stemgeluid. De aanwezigheid van God op de nieuwe aarde leidt niet zoals op de berg Sinaï voor velen tot de dood (Hebr.12:18-21, Exod.19:16-22, 20:18-21, Deut.4:11-12, 5:22-27), maar hij is een bron van *leven*. Het water van de rivier die uitgaat van de troon is kristalhelder, volmaakt zuiver, gezond en levenwekkend.

“In [het] midden van haar straat en aan beide zijden van de rivier was [de] boom van [het] leven, die twaalf vruchten draagt en elke maand zijn vrucht geeft; en de bladeren van de boom zijn tot genezing van de naties” (22:2).

Voor “straat” gebruikt Johannes het woord *plateia*, dat “platform” of “plein” betekent. Aan de top van het piramidevormige nieuwe Jeruzalem is er blijkbaar een horizontaal oppervlak, waar zich behalve de “troon van God en van het Lam” ook de “boom van het leven” bevindt. Dit plein is de definitieve versie van het tempelplein in het oude Jeruzalem, en ook het “paradijs”, de “lusthof” of de “tuin” van God, waarover in Openbaring 2:7 wordt gesproken. Voor “boom” gebruikt Johannes het woord *xulon*. Omdat *xulon* “hout” betekent, kan het een aanduiding zijn van één of meerdere bomen. Openbaring 22:2 mag daarom als volgt worden vertaald: “In het midden van haar plein en aan beide zijden van de rivier was het geboomte van het leven”. Blijkbaar bevindt de levensboom zich op meer dan één plaats in het nieuwe Jeruzalem. Er staat daar dus vermoedelijk niet één enkele boom, maar er is een dubbele laan van bomen aan weerszijden van de rivier en er is bovendien nog een “tuin” met bomen bij de troon van God geplant. Toen Gods toekomstige tempel in het vrederijk aan Ezechiël werd getoond, zag deze aan de oevers van de rivier die uit het heiligdom kwam ook een groot aantal bomen groeien. Want die profeet schrijft:

“En langs de beek, langs de oever ervan, zullen aan deze kant en aan de andere kant allerlei vruchtbomen opkomen, waarvan het blad niet zal verwelken en waarvan de vrucht niet zal opraken. Elke maand zullen ze nieuwe vruchten voortbrengen, want het water ervoor stroomt uit het heiligdom. De vrucht ervan zal tot voedsel dienen en het blad ervan tot genezing” (Ezech.47:12).

Johannes zegt, dat het geboomte van het leven in het nieuwe Jeruzalem “twaalf vruchten draagt en elke maand zijn vrucht geeft”. Dat dit geboomte “twaalf vruchten” draagt, zou kunnen betekenen dat het elke maand nieuwe, maar wel steeds dezelfde vruchten voortbrengt. Maar in dat geval zou het bijzinnetje “die twaalf vruchten draagt” een onnodige toevoeging zijn geweest. Ezechiël sprak over “*allerlei vruchtbomen*” die “elke maand nieuwe vruchten voortbrengen”. Het geboomte in het nieuwe Jeruzalem zal daarom waarschijnlijk twaalf *verschillende* vruchten dragen, in elke maand van het jaar weer een andere, zodat er gedurende het hele jaar telkens nieuwe vrucht zal zijn. Dat de vruchten van die boom tot *voedsel* zullen dienen (Ezech.47:12), wordt in Openbaring 22:2 niet gezegd, maar dit blijkt uit Openbaring 2:7 en 22:14.

Ezechiël schrijft: “Het blad ervan [zal dienen] tot genezing”, maar Johannes merkt op: “De bladeren van het geboomte zijn tot genezing *van de naties*”. In het tijdperk van de duizendjarige binding van satan hebben de Israëlieten nog genezing nodig, maar in het tijdperk van de nieuwe aarde hebben de inwoners van het nieuwe Jeruzalem het onvergankelijke leven ontvangen dat het Lam nu reeds bezit (Openb.21:27 en 22:3). Zij zijn niet langer aan ziekte

of dood onderworpen. De “naties” die zich buiten de stad bevinden zijn echter nog sterfelijk en kunnen nog door ziekte worden getroffen. Wanneer zij zich voor genezing tot Israëls God wenden zullen zij door het gebladerte van de levensboom van hun kwalen worden genezen.

“En er zal geen enkele vervloeking meer zijn; en de troon van God en van het Lam zal daarin zijn en zijn slaven zullen Hem dienen, en zij zullen zijn aangezicht zien en zijn naam zal op hun voorhoofden zijn” (22:3-4)

Het zinnetje “En er zal geen enkele vervloeking meer zijn” heeft betrekking op het nieuwe Jeruzalem. Want Johannes vervolgt: “en de troon van God en van het Lam zal daarin zijn”. Die troon bevindt zich op het “plein”, op het hoogste punt van de stad (vs.1-2). Johannes mocht zien hoe een profetie van Jesaja over Sion in vervulling zal gaan:

*“Uw ogen zullen Jeruzalem zien, een veilige woonplaats, een tent die niet afgebroken zal worden, waarvan de pinnen voor altijd niet uitgetrokken zullen worden en waarvan geen enkel touw gebroken zal worden. Want **de HEERE zal daar in Zijn macht bij ons zijn**. Het zal een plaats van rivieren, van brede stromen zijn. Geen roeiboot zal erop varen, geen statig schip zal er passeren... Geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek. Want het volk dat daar woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben ontvangen” (Jes.33:20-21,24).*

Buiten het nieuwe Jeruzalem is de vloek echter nog niet volledig opgeheven. Want onder de volken komt ziekte nog voor (vs.2). Op de rest van de nieuwe aarde zal er uiteindelijk ook “geen enkele vervloeking meer zijn”, maar die toestand zal pas ontstaan aan het einde van de eeuwen, wanneer de dood als laatste vijand te niet is gedaan (1 Kor.15:26), en Christus het koningschap aan de Vader heeft overgegeven (1 Kor.15:24).

Slaven van God en van het Lam (Openb.22:3) zijn verlostes Israëlieten met verheerlijkte lichamen. Zij waren al genoemd in Openb.1:1, 2:20 en 7:3. In het aangezicht van het Lam zien deze slaven het aangezicht van God, en de naam die op hun voorhoofden staat is zowel de naam van God als van het Lam. Het Lam is “het Beeld van de onzichtbare God” (Kol.1:15). Wanneer God voor mensen ogen zichtbaar wordt, verschijnt Hij in de Persoon van Zijn Beeld, “de uitstraling van Zijn heerlijkheid en de afdruk van Zijn wezen” (Hebr.1:3). “De gelukkige en enige Heerser, de Koning der koningen en Heer der heren” zal zich in het nieuwe Jeruzalem vertonen in de persoon van Jezus Christus, onze Heer, aangezien Hijzelf “een ontoegankelijk licht bewoont” en “geen mens Hem gezien heeft of zien **kan**” (1 Tim.6:14-16).

Tegen Mozes heeft de HEERE eens gezegd: “U zou Mijn aangezicht niet kunnen zien, want geen mens kan Mij zien en in leven blijven”. Maar de slaven van Christus in het nieuwe Jeruzalem zullen, wanneer ze naar hun Heer kijken, het aangezicht van God zien en ze zullen niet sterven, maar “Hem zien zoals Hij is, en Hem gelijk zijn” (1 Joh.3:2). De naam van God en van het Lam op het voorhoofd van Zijn slaven doet denken aan de gouden diadeem die de hogepriester van Israël op zijn voorhoofd droeg, en waarop geschreven stond: “De heiligheid van de HEERE” (Exod.28:36-38).

“En er zal geen nacht meer zijn en lamplicht en zonlicht hebben zij niet nodig, want [de] Heer, God, zal over hen lichten; en zij zullen regeren tot in alle eeuwigheid” (22:5)

In vers 5 wordt de gedachtegang van vers 2-4 voortgezet. Het zinnetje “En er zal geen nacht meer zijn” heeft betrekking op de toestand in het nieuwe Jeruzalem. De “zij” die lamplicht en zonlicht niet nodig hebben, zijn de “slaven van God en het Lam” die in de heilige stad wonen en Hem daar (als priesters) dienen. Omdat de HEERE in het nieuwe Jeruzalem bij Zijn volk woont, zal Zijn heerlijkheid in die stad voortdurend stralen en zal het er altijd licht zijn. In de oorspronkelijke Griekse tekst staat niet: “En zij zullen regeren tot in alle eeuwigheid”. Johannes schreef: “En zij zullen regeren in [of: tijdens] de eeuwen van de eeuwen” (Gr. *eis tous aionas toon aionoon*): de eeuwen bij uitstek, de eeuwen van het messiaanse koninkrijk, de grandioze dubbele finale van de wereldgeschiedenis. Deze slaven regeerden al tijdens het tijdperk van de duizendjarige binding van de satan (20:4,6) als priester-koningen met Christus, en ze zullen ook tijdens het tijdperk van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde met Hem regeren. Maar aan hun regering zal er eens een einde komen, wanneer het doel van die regering is bereikt. Over dat einde spreekt de apostel Paulus in 1 Korinthe 15:24-28.

Slot van het boek

“En hij zei tot mij: Deze woorden zijn getrouw en waarachtig, en de Heer, de God van de geesten van de profeten, heeft zijn engel gezonden om zijn slaven te tonen wat met spoed moet gebeuren” (22:6)

Het visioen van het nieuwe Jeruzalem eindigt in 22:5. Omdat die stad aan Johannes was getoond door “één van de zeven engelen die de zeven schalen hadden, vol van de zeven laatste plagen” (21:9), zou je kunnen denken dat de spreker in 22:6 die openbaringsengel is. In 22:8 zal die openbaringsengel immers opnieuw op het toneel verschijnen. Maar uit 22:7 blijkt dat de spreker in vers 6 een Ander is dan de spreker uit 21:9 of 22:8. De spreker in 22:6 is de verheerlijkte Mensenzoon die ook aan het begin van het laatste Bijbelboek, in Openb.1:17-3:22, tot Johannes had gesproken. De Spreker

bevestigt dat wat Johannes schriftelijk mocht vastleggen, een geloofwaardige en betrouwbare boodschap is, die de toekomstige feiten correct weergeeft. Het zijn de woorden van de Almachtige die sprak door de profeten en die nu ook spreekt door Johannes. Die God heeft “zijn engel gezonden” (vgl. 1:1) om via Johannes aan Zijn “slaven”, die op aarde zullen zijn wanneer de dag van de Heer aanbreekt, te tonen wat voor hen “met spoed” (“spoedig” of “in snelle opeenvolging”, Gr. *en tachei*) zal plaatsvinden. Het slot van het laatste Bijbelboek knoopt aan bij het begin.

“En zie, Ik kom spoedig. Gelukkig hij die de woorden van de profetie van dit boek bewaart” (22:7)

Uit vers 7 blijkt dat de opgestane Heer tot Johannes spreekt. Dat Hij voor de geadresseerden “spoedig” (of: “snel”, of “haastig”) komt, had Hij al dikwijls aangekondigd (2:5, 2:16, 3:11) en Hij zal het in het slotgedeelte van dit boek nog twee maal verklaren (22:12, 22:20). Zowel in de inleiding als in het slot van het boek wordt drie maal plechtig verzekerd, dat de Messias spoedig komt. Omdat de woorden van het laatste Bijbelboek “getrouw en waarachtig” zijn en omdat de “slaven” waaraan het boek is gericht de “grote verdrukking” meemaken die aan de komst van de Messias voorafgaat (vgl. 6:9-11, 7:9-17, 12:13-18, 13:1-18), zijn ze gelukkig te prijzen wanneer ze de woorden van Johannes’ profetie bewaren. Die profetie zal hun zicht geven op de toekomst, zelfs uitzicht over de dood heen wanneer ze als martelaar moeten sterven, en aan hen bekend maken hoe lang de heerschappij van het beest en de oorlog tegen de heiligen nog zal duren.

“En ik, Johannes, ben het die deze dingen hoorde en zag. En toen ik ze hoorde en zag, viel ik neer om te aanbidden voor de voeten van de engel die mij deze dingen toonde” (22:8).

Terwijl vers 6 van Openbaring 22 teruggreep op Openbaring 1:1, en vers 7 op Openbaring 1:3, komt vers 8 overeen met Openbaring 1:2, waar gezegd was: “Deze [Johannes] heeft het woord van God betuigd en het getuigenis van Jezus Christus, alles wat hij heeft gezien”. Van de laatste visioenen die Johannes te zien kreeg: de bruiloft van het Lam, het rechtvaardige bestuur van de Messias met Zijn koningen en priesters, en de glorie van het nieuwe Jeruzalem, was de ziener zó diep onder de indruk, dat hij voor de voeten van de engel die hem deze toekomst toonde neerviel en de boodschapper eer wilde bewijzen. Het volk van God dat eeuwenlang was verdrukt en vervolgd omdat het telkens opnieuw tot afgodendienst was vervallen of het verbond met haar Maker had verbroken, het volk dat haar eigen Messias had afgewezen en Hem door Romeinse soldaten had laten kruisigen, zou uiteindelijk dus tóch volmaakt aan haar roeping gaan beantwoorden en

zondeloos en onvergankelijk worden! Uit dankbaarheid, blijdschap en ontzag viel Johannes voor de engel neer en wilde die gaan prijzen.

“En hij zei tot mij: Zie toe, [doe dit] niet; ik ben een medeslaaf van u en van uw broeders, de profeten, en van hen die de woorden van dit boek bewaren; aanbid God!” (22:9)

De engel wees elk eerbetoon af. Hij had niets anders gedaan dan de boodschap overbrengen die God hem had toevertrouwd. In dat opzicht leek hij op Johannes zelf, die Gods boodschap op zijn beurt mocht overbrengen door wat hij gezien had op te schrijven in een boek en dat boek te sturen aan zijn volksgenoten. Wat de engel had gedaan kwam overeen met de taak die de profeten van Israël mochten vervullen: om als “monden van God” de boodschap van hun Zender aan het volk over te brengen. Elke gelovige die de “woorden van dit boek bewaart” – zelfs tijdens vervolging wanneer het uitzien naar de wederkomst van Christus en het bezit van het laatste Bijbelboek door aardse machthebbers wordt verboden – mag Gods boodschap eveneens doorgeven en zich daaraan houden. “Aanbid God!” zei de engel. Voor de eindbestemming van Zijn uitverkoren volk en van Zijn hele schepping is alleen *Hij* maar verantwoordelijk. Alleen *Hij* verdient voor het bereiken van het doel lof en eer.

“En hij zei tot mij: Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet, want de tijd is nabij” (22:10).

In de verzen 8 en 9 sprak de openbaringsengel, de “engel die mij deze dingen toonde” met Johannes. Maar in de verzen 10 tot en met 19 is de “hij” die tot Johannes sprak, de opgestane Heer. Dit blijkt uit wat de Spreker in de verzen 12, 13, en 16 zegt.

Vers 10 van Openbaring 22 grijpt terug op vers 3 van hoofdstuk 1. Ook daar had Johannes immers geschreven: “De tijd is nabij”. De opdracht die de schrijver van het laatste Bijbelboek kreeg (**“Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet”**) is een andere dan de opdracht die eeuwen tevoren aan Daniël was gegeven, want Daniël had eens te horen gekregen:

“Maar u, Daniël, houd deze woorden geheim en verzegel dit boek tot de tijd van het einde. Velen zullen het onderzoeken en de kennis zal toenemen” (Dan.12:4).

De reden voor dit verschil tussen de twee Bijbelboeken is niet moeilijk te raden. Johannes werd in geest verplaatst naar de toekomstige dag van de Heer (1:10). Hij richtte zich tot slaven van de Messias die bij het aanbreken van die dag op aarde zouden leven (1:1,11) en de komst van de Messias in

heerlijkheid zouden meemaken (2:5,16; 3:3,11). Voor hén zal de tijd van de vervulling nabij zijn, want de Messias zal nog tijdens hun leven komen en aan Zijn volk en Zijn tegenstanders worden geopenbaard. Maar Daniël had inzicht gekregen in gebeurtenissen die tussen zijn eigen tijd en de komst van de Messias in vernedering zouden plaatsvinden, en bovendien openbaringen ontvangen over de verre toekomst, de tijd van het einde. Daniëls boek had betrekking op een toekomstige periode van vele honderden jaren en op de tijd van het einde die zou aanbreken na een lang interval van onbekende duur, maar de “openbaring van Jezus Christus” die Johannes beschreef, zal wanneer de “dag van de Heer” eenmaal is aangebroken, binnen enkele jaren plaatsvinden.

“Laat hij die onrecht doet, nog meer onrecht doen; en die vuil is, zich nog vuiler maken; en die rechtvaardig is, nog meer gerechtigheid doen; en die heilig is, zich nog meer heiligen” (22:11)

Uit deze woorden blijkt, dat de slotfase van de “tegenwoordige eeuw” een heel bijzondere tijd zal zijn. In een eerder visioen van Johannes noemde de opgestane Heer die tijd:

“het uur van de verzoeking, dat over het hele aardrijk ¹ zal komen, om te verzoeken hen die op de aarde wonen” (3:10).

De Almachtige zal dan de mensheid op de proef stellen, zodat blijkt wat er in hun harten leeft. Vanwege de loop van het wereldgebeuren zal het onderscheid tussen liefhebbers en haters van God hoe langer hoe duidelijker worden, en uitmonden in een openlijke keuze vóór Hem of tégen Hem. Ook de apostel Paulus sprak over dat “uur”. Wanneer de dag van de Heer aanbreekt zal “de wetteloze geopenbaard worden”, hem

“wiens komst naar [de] werking van de satan is met allerlei kracht en tekenen en wonderen van de leugen, en met allerlei bedrog van [de] ongerechtigheid voor hen die verloren gaan, omdat zij de liefde tot de waarheid niet hebben aangenomen om behouden te worden. En daarom zendt God hun een werking van [de] dwaling om de leugen te geloven, opdat allen geoordeeld worden die de waarheid niet hebben geloofd, maar een welgevallen hebben gehad in de ongerechtigheid” (2 Thess.2:8-12).

Wie de God van Israël op Zijn woord geloven (en daarom rechtvaardig zijn), zullen zich aan dat woord vastklampen als hun enige hoop en zich afzonderen, zich noodgedwongen uit de samenleving moeten terugtrekken, en in vele gevallen als martelaren sterven. Maar wie het schepsel vereren in

¹ Gr. *oikoumene*, d.w.z. de hele bewoonde wereld.

plaats van de Schepper, wie al hun heil verwachten van de menselijke vaardigheden en de mens op de troon willen zetten, zullen hoe langer hoe meer ontaarden, tot openlijke satansaanbidding vervallen en de uit de dood herleeftde “mens van de zonde” (2 Thess.2:3) goddelijke eer bewijzen.

“Zie, Ik kom spoedig, en mijn loon is bij Mij, om ieder te vergelden zoals zijn werk is” (22:12).

De opgestane Heer komt voor Zijn slaven spoedig “om ieder te vergelden zoals zijn werk is”, maar wanneer Hij komt zal Hij niet het loon van Zijn dienaren, maar Zijn *eigen* loon gaan uitbetalen! De profeet Jesaja had dit al voorgezegd. In diens profetie lezen we:

*“Zie, de Here HERE zal komen met kracht en zijn arm zal heerschappij oefenen; zie, **Zijn** loon is bij Hem en Zijn vergelding gaat voor Hem uit. Hij zal als een herder zijn kudde weiden...”* (Jesaja 40:10-11).

*“Zegt tot de dochter Sions: zie, uw heil komt; zie, **Zijn** loon is bij Hem en Zijn vergelding gaat voor Hem uit”* (Jesaja 62:11)

Bij Zijn komst zal de Heer belonen wat Hijzelf in zijn volgelingen tot stand heeft gebracht. Tijdens hun aardse bestaan waren zij niet bezig met hun **eigen** werk, maar met “het werk van de Heer” (1 Kor.15:58, 16:10). Ze leefden en werkten niet zelf, maar Christus leefde in hen en Gods genade bracht in en door hen bepaalde werken tot stand (1 Kor.15:9-11, Gal.2:20, Fil.2:12-13). Alleen dát werk zal door de Messias worden beloond – niet de “werken van het vlees” die op grond van menselijk inzicht en door puur menselijke inspanning tot stand zijn gekomen.

“Ik ben de Alfa en de Oméga, de Eerste en de Laatste, het Begin en het Einde” (22:13)

Vers 13 van Openbaring 22 grijpt terug op vers 8 van Openbaring 1. Wat in Openb.1:8 over de Almachtige God werd gezegd, past de wederkomende Heer in Openb.22:13 op zichzelf toe. Bij Zijn komst en tijdens Zijn op die komst volgende aanwezigheid op aarde zal Hij namens Zijn Vader spreken en handelen.

De opgestane Heer is “de Leidsman en Voleinder van het geloof” (Hebr.12:2). Hij stond als de Eersteling aan het begin van Gods nieuwe schepping en Hij zal die schepping ook volmaken en voltooiën (vgl. Openb.1:17-18, 2:8, 21:5-6). Alle met rede begiftigde schepselen zullen eens op Hem lijken en weerspiegelingen zijn van het beeld van God dat in Hem volmaakt zichtbaar is geworden (zie Openb.5:11-14). De uitdrukking “de Eerste en de Laatste”,

waarvan de uitdrukkingen “de Alfa en de Oméga” en “het Begin en het Einde” afgeleid zijn, is ontleend aan profetieën van Jesaja (Jes.41:4, 44:6-8, 48:12-16). De opgestane Heer is in staat om vanaf het begin de afloop aan te kondigen, want die afloop berust op het raadsbesluit van de Almachtige en ze is daarom volstrekt zeker.

“Gelukkig zij die hun lange kleren wassen, opdat zij recht hebben op de boom van het leven en zij door de poorten de stad binnengaan” (22:14).

Van vers 14 bestaan er verschillende handschriftvarianten. Volgens de ene variant zei de opgestane Heer tegen Zijn slaven: “Zalig [= gelukkig] zijn zij die Zijn geboden doen”. Volgens oudere, betrouwbaarder handschriften zei Hij daarentegen: “Gelukkig zij die hun gewaden wassen” ². De zaligspreking van de Here sluit in het eerste geval aan bij Openb.12:17 en 14:12, waar over het bewaren van Gods geboden wordt gesproken, en in het tweede geval bij Openb.1:5, 6:11, 7:9, 7:13 en 7:14. In die laatste tekst wordt van de menigte die uit de grote verdrukking komt gezegd, dat zij hun “gewaden hebben gewassen en wit gemaakt in het bloed van het Lam”.

Het verschil tussen beide varianten is in de praktijk gering. Want het “doen” van Zijn geboden betekent: “Geen andere goden voor Gods aangezicht hebben, en je naaste liefhebben als jezelf”. Wie Gods geboden doen, weigeren om het beest of zijn beeld eer te bewijzen, en verzetten zich tegen de door het beest georganiseerde vervolging van mensen die de God van Israël trouw willen blijven. En wie “hun gewaden wassen” blijven vertrouwen op de Messias van Israël, die voor de zonden van Zijn volk stierf aan een kruis, ook al is er van Zijn regering op aarde nog niets te zien, en al lijkt God Zijn slaven in de steek te hebben gelaten. Beide tekstvarianten van Openb.22:14 zijn gecombineerd in Openb.14:12 en Openb.12:17. Daar wordt gezegd, dat de volharding van de heiligen bestaat uit het feit, dat zij “de geboden van God en het geloof in [Gr. *van*] Jezus bewaren”, zelfs wanneer de draak oorlog voert tegen “hen die de geboden van God bewaren en het getuigenis van Jezus hebben”. Wie tijdens de grote verdrukking “het beest of zijn beeld niet hebben aanbeden en niet het merkteken aan hun voorhoofd of hun hand hebben ontvangen” worden door de opgestane Heer gelukkig geprezen, zelfs wanneer ze “om het getuigenis van Jezus en om het woord van God terechtgesteld zijn” (Openb.20:4). Want zij hebben burgerrecht in het nieuwe Jeruzalem en zullen het onvergankelijke leven ontvangen dat het Lam nu al bezit. Ze zullen mogen “eten van de boom van het leven die in het paradijs van God is” (Openb.2:7).

² In het ene geval luidde de tekst: *poiountes tas entolas autou*, in het andere geval: *plunontes tas stolas autoon* [zie het Griekse NT in de editie van Eberhard Nestle, Erwin Nestle en Kurt Aland].

“Buiten zijn de honden, de tovenaars, de hoereerders, de moordenaars, de afgoden-dienaars en ieder die [de] leugen liefheeft en doet” (22:15)

Het begrip honden (Let wel: niet het verkleinwoord “hondjes”!) komt buiten Openb.22:15 nog op vier andere plaatsen in het Nieuwe Testament voor. In drie teksten wordt het gebruikt als beeldspraak voor onheilige en onreine mensen (Mat.7:6, Luk.16:21, 2 Petr.2:22). In één tekst is het beeldspraak voor mensen die gelovigen vervolgen, hen aanvallen, tegen hen “blaffen” (Fil.3:2). In Openbaring 22:15 zijn beide betekenissen van toepassing. Honden zijn mensen die de levensstijl van het beestrijck aan hun medemensen willen opleggen. Ze bedreigen, vervolgen en blaffen tegen elke gelovige die wil vasthouden aan de normen van de Schrift.

Het woord “tovenaars” (Gr. *pharmakoi*) komt in het hele NT maar éénmaal voor, in tegenstelling tot het verwante woord “tovenarij” (Gr. *pharmakeia*) dat we in drie teksten aantreffen (Gal.5:20, Openb.9:21, Openb.18:23). Tvenaars manipuleren hun medemensen, door middel van hypnose, beneveling, vergiftiging, of bedrog. In de tijd die aan de wederkomst van Christus voorafgaat gaat het om mensen die propaganda maken voor het beest en de denkbeelden van het beest, opiniemakers die de feiten verdraaien en de omstandigheden in de wereld beïnvloeden zodat heel de mensheid het beest achterna loopt (vgl. Openb.13:15).

Over “hoereerders” (Gr. *pornoi*) wordt in tien teksten gesproken (1 Kor.5:9,10,11; 6:9, Efe.5:5, 1 Tim.1:10, Heb.12:16, 13:4; Openb.21:8, 22:15). Wie hoereren hebben sexuele gemeenschap met personen die niet hun huwelijkspartners zijn. Ook kunnen het mensen zijn die de huwelijksverbintenis afwijzen en vrije sex propageren. In de Bijbel is hoereren bovendien dikwijls beeldspraak voor het verlaten van de levende God en het dienen van afgoden door mensen die de Eeuwige toebehoren. Uit het boek Openbaring blijkt dat al deze vormen van hoererij in het beestrijck met krachtige argumenten zullen worden aangeprezen (2:21, 9:21, 14:8, 17:2, 17:4, 18:3, 19:2).

Moordenaars worden in het NT zeven maal genoemd (Matth.22:7, Hand.3:14, 7:52, 28:4; 1 Petr.4:15, Openb.21:8, 22:15). Zulke misdadigers beroven anderen opzettelijk en met voorbedachten rade van het leven. In het beestrijck zullen vooral mensen die “de geboden van God bewaren en het getuigenis van Jezus hebben” door hun medemensen worden vermoord (Openb.12:17, vgl. Openb.6:9-11, 13:15, 18:24, 20:4).

Over afgodendienaars wordt ook zeven maal gesproken in het NT (1 Kor.5:10,11; 6:9, 10:7; Efe.5:5, Openb.21:8, 22:15). In het laatste Bijbelboek betreft het mensen die het beest en zijn beeld aanbidden. Volgens de Bijbel

is wie het schepsel eert en dient boven de Schepper een afgodendienaar (Rom.1:25). DE leugen is wat de duivel tegen het eerste mensenpaar zei, de bewering dat de mens onsterfelijk en goddelijk zal worden en uiteindelijk aan God gelijk zal zijn, door de geboden van God te overtreden (Joh.8:44, vgl. Gen.3:5). Tijdens “het uur van de verzoeking” zal het beest worden beschouwd als het zichtbare bewijs van het feit dat de duivel gelijk had (Openb.13:12-15). Wie DE leugen liefhebben en doen, zijn mensen die vol verbazing het beest achterna lopen en die menen dat de mens het dankzij zijn nieuwe verworvenheden en mogelijkheden véél beter zal gaan doen dan de Schepper. Ze verheugen zich over het feit dat ze de “banden en touwen” van de oude godsvoorstellingen kunnen afwerpen (vgl. Psa.2:3) en ze menen dat de mens op eigen kracht een volslagen nieuw stadium van ontwikkeling zal bereiken.

Wie zó denken en handelen zullen het nieuwe Jeruzalem niet binnen komen, zei de opgestane Heer (vgl. Openb.21:27). Eerder had Hij die op de troon zit, al verklaard dat ze zich in de vuurpoel, dus in de tweede dood, zullen bevinden (Openb.21:8). In het rijk van God hebben ze geen erfdeel (1 Kor.6:9-10, Gal.5:21, Efe.5:5). Tijdens het tijdperk van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zullen ze niet meer in leven zijn en de inwoners van het nieuwe Jeruzalem in geen enkel opzicht meer kunnen bedreigen.

“Ik, Jezus, heb mijn engel gezonden om u deze dingen te betuigen voor de gemeenten. Ik ben de wortel en het geslacht van David, de blinkende morgenster” (22:16)

In Openb.1:1 werd gezegd dat God de Openbaring aan Jezus Christus gaf om aan “zijn slaven” te tonen wat spoedig moest gebeuren en dit door zijn engel aan Johannes te kennen te geven. Hier, in Openb.22:16, staat dat Jezus zijn engel zond om “deze dingen te betuigen voor de gemeenten”. Wanneer we het begin en het eind van het laatste Bijbelboek met elkaar vergelijken, blijkt dat de “slaven van Jezus Christus” waaraan het boek is gericht, zich bevinden in de zeven gemeenten die in Openb.1 tot 3 waren genoemd.

De opgestane Heer noemt zich: “de wortel en het geslacht van David”. Het Griekse woord *rhiza* betekent niet alleen wortel, maar ook: scheut, loot of spruit. Door zich “de *rhiza* van David” te noemen benadrukt de Mensenzoon dat Hij de vervulling is van de Bijbelse profetieën over het rijsje of de Spruit (Jes.11:1,10; Jer.23:5-6, 33:14-16; Zach.3:8-9, 6:12-13). En door zich **“het (na)geslacht (Gr. *genos*) van David”** te noemen, verklaart Hij dat Hij de aan David beloofde Zoon is, de Messias (2 Sam.7:11-16, 1 Kron.17:4-15, Matth.22:42, Rom.1:3, 2 Tim.2:8). **“De blinkende morgenster”** is een verwijzing naar de profetie van Bileam over de ster die uit Jakob zou opgaan

(Num.24:17-19), en naar een profetie van Jesaja over de koning van Babel (Jes.14:12). Door zich de blinkende Morgenster te noemen verklaarde de Heer dat Hij de door God gezalfde Koning is die vanuit Israël zal heersen en alle heidenvolken zal overwinnen, de vorst die in Psalm 2, Psalm 72 en Psalm 110 wordt bezongen.

“En de Geest en de bruid zeggen: Kom! En laat hij die het hoort, zeggen: Kom! En laat hij die dorst heeft, komen; laat hij die wil, [het] levenswater nemen om niet” (22:17)

De roep van de Geest en de bruid worden dikwijls opgevat als een verzoek aan de opgestane Heer om spoedig te komen. Dat is echter niet de enig mogelijke en ook niet de meest waarschijnlijke uitleg van deze Bijbeltekst. Als die uitleg juist was, zou het verzoek aan de Heer om spoedig te komen in vers 20 onnodig worden herhaald. In vers 20 is het volstrekt duidelijk dat de opgestane Heer wordt toegesproken door zijn op aarde levende slaven, maar in vers 17 is niet direct duidelijk tot wie de Geest en de bruid hun uitnodiging richten.

Het Griekse werkwoord *erchomai* (“komen”) wordt in vers 17 drie maal gebruikt en is gezien de opbouw van dit vers steeds tot dezelfde doelgroep gericht. De sprekers zijn verschillend, maar de roep is dezelfde. Uit het slot van het vers blijkt, dat de Geest en de bruid niet roepen tot de opgestane Heer, maar tot mensen die tijdens de door het beest ontketende vervolging op aarde leven. Wanneer enkelen van hen de roep van de Geest en de bruid horen, die in het boek Openbaring klinkt, dan moeten zij op hun beurt die roep aan hun medemensen doorgeven. Want Johannes zegt: **“En laat hij die het hoort, zeggen: Kom!”** De hoorder, de mens “die een oor heeft” (2:7,11,17,29; 3:6,13,22), moet van de roep die hijzelf heeft vernomen, een echo laten klinken. En wie **“dorst heeft”**, wie vurig verlangt naar het koninkrijk van God en van Zijn Messias, wie beseft dat het soort onsterfelijkheid die het beest bezit een afschuwelijke imitatie is van de ware onsterfelijkheid die het Lam aan Zijn slaven zal schenken, mag komen en **“[het] levenswater nemen om niet”**. Zulke dorstigen nemen dat water door de uitnodiging van de Geest en de bruid in geloof te aanvaarden. Wie in het “uur van de verzoeking” op het woord van God blijft vertrouwen, zal in de toekomst op de nieuwe aarde mogen leven en het nieuwe Jeruzalem mogen binnengaan. De Geest die in vers 17 wordt genoemd is de Geest van God die sprak door de profeten en die ook spreekt door het boek Openbaring. En de bruid is het hemelse Jeruzalem (zie 21:2 en 9), het “Jeruzalem dat boven is” (Gal.4:26).

“Ik betuig aan ieder die de woorden van de profetie van dit boek hoort: Als iemand aan deze dingen toevoegt, zal God hem de plagen toevoegen

die in dit boek beschreven zijn; en als iemand van de woorden van het boek van deze profetie afneemt, zal God zijn deel afnemen van de boom van het leven en uit de heilige stad, van de dingen die in dit boek beschreven zijn” (22:18,19)

De scherpe waarschuwing die de opgestane Heer in vers 18 en vers 19 uitspreekt, staat in rechtstreeks verband met het voorafgaande. Ze is gericht tot “ieder die de woorden van dit profetie van dit boek hoort”. Zulke mensen waren in vers 17 opgeroepen om de boodschap van het boek door te geven, de uitnodiging om tot Hem te komen, zijn of haar dorst te laten lessen en het water van het leven te ontvangen (vgl. Joh.4:10-14). De verzen 18 en 19 laten zien, dat het van levensbelang is hoe men die boodschap doorgeeft. Mensen mogen aan dit woord van God niets toevoegen en er ook niets van afdoen. Uit de waarschuwing blijkt, dat de woorden die Johannes mocht optekenen, evenveel gezag hebben als “de wet en de profeten”. In de wet van Mozes lezen we immers:

*“Nu dan, Israël, luister naar de verordeningen en de bepalingen die ik u leer te doen; opdat u leeft en u het land dat de HEERE, de God van uw vaders, u geeft, binnengaat en in bezit neemt. **U mag aan het woord dat ik u gebied, niets toevoegen en er ook niets van afdoen**, opdat u de geboden van de HEERE, uw God, die ik u gebied, in acht neemt” (Deut.4:1-2).*

*“Dit alles wat ik u gebied, moet u nauwlettend in acht nemen. **U mag er niets aan toevoegen en er ook niets van afdoen**” (Deut.12:32).*

*“Ieder woord van God is gelouterd, Hij is een schild voor hen die tot Hem de toevlucht nemen. **Voeg niets toe aan Zijn woorden**, anders zal Hij u straffen, omdat u een leugenaar zou blijken te zijn” (Spr.30:5-6).*

En de schrijver van de brief aan de Hebreeën zegt:

“Daarom moeten wij ons te meer houden aan wat door ons gehoord is, opdat wij niet op enig moment afdrijven. Want als het woord dat door engelen gesproken werd, al bindend was en elke overtreding en ongehoorzaamheid rechtvaardige vergelding ontving, hoe zullen wij dan ontvluchten, als wij zo'n grote zaligheid veronachtzamen, die in het begin door de Heere is verkondigd, en die aan ons is bevestigd door hen die Hem gehoord hebben” (Hebr.2:1-3).

De Hebreeënschrijver noemt de wet van Mozes “het woord dat door engelen gesproken werd” (Hebr.7:2). De wet is door de dienst van engelen aan Israël gegeven (Hand.7:53). Het boek Openbaring had zijn oorsprong ook in de hemel en is door een engel via Johannes aan de gemeenten bekend gemaakt

(Openb.1:1-2, 22:16). De “woorden van de profetie van dit boek” hebben daarom een even groot gezag als de woorden van Mozes.

Binnen het volk Israël voegden de Farizeeën en de Schriftgeleerden allerlei leringen, voorschriften en geboden aan de Schrift toe en maakten het woord van God krachteloos door hun overlevering (Matth.15:1-9, Mar.7:1-13). Sadduceeën namen van Gods Woord af door te beweren dat er “geen opstanding is, noch engel, noch geest” (Matth.22:23, Mar.12:18, Luk.20:27, Hand.23:6-8). Openbaring 22:18 en 19 zijn een scherpe afwijzing van zulk misbruik van het woord van God. Wie dat Woord als een kapstok gebruikt, om er zijn eigen gedachten aan op te hangen, wie de ernst van Gods waarschuwingen verzwakt, of de rijkdom van Gods beloften verarmt, zal door de Almachtige zwaar worden bestraft.

Ook de apostel Paulus waarschuwde zijn leerling Timotheüs:

“Houd u aan het voorbeeld van de gezonde woorden, die u van mij gehoord hebt, in geloof en liefde, die in Christus Jezus zijn. Bewaar door de Heilige Geest, Die in ons woont, het goede pand, dat u toevertrouwd is... Blijft u echter bij wat u geleerd hebt en waarvan u verzekerd bent...” (2 Tim.1:13-14, 3:14, HSV)

En in de brief aan de Galaten schreef de apostel:

“Ik verwonder mij, dat u zo snel van Hem die u door [de] genade <van Christus> heeft geroepen, overgaat naar een ander evangelie, dat geen ander is; maar er zijn sommigen die u in verwarring brengen en het evangelie van Christus willen verdraaien. Maar zelfs als wij, of een engel uit [de] hemel, <u> een evangelie verkondigen naast dat wat wij u als evangelie verkondigd hebben, die zij vervloekt! Zoals wij vroeger hebben gezegd, zo zeg ik ook nu weer: als iemand u een evangelie verkondigt naast dat wat u ontvangen hebt, die zij vervloekt!” (Gal.1:6-9).

De waarschuwing uit Openbaring 22:18 is niet van kracht in de huidige genadetijd (vgl. 1 Kor.3:15), maar van toepassing voor Gods slaven die tijdens het aanbreken van de toekomstige dag van de Heer op aarde zullen leven. De opgestane Heer zegt immers tegen hén, dat wie aan “de woorden van de profetie van dit boek” (de inhoud van het boek Openbaring) toevoegt, door God de plagen zullen worden toegevoegd **“die in dit boek beschreven zijn”**. De slaven die in vers 18 worden toegesproken, bevinden zich dus op aarde in de tijd waarin deze plagen de volken zullen treffen. Wie deze plagen worden toegevoegd, zullen door die slagen worden getroffen, tijdens de bazuin- en schaalgerichten omkomen en het rijk van de Messias niet binnengaan. En slaven wier “deel wordt afgenomen van de boom van het

leven en uit de heilige stad” zullen het tijdperk van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde niet meemaken, gedurende dat tijdperk niet wonen in het nieuwe Jeruzalem en de zegeningen van die toekomstige eeuw niet ervaren.

Bij het aanbreken van de dag van de Heer, de tijd waarin Gods slaven zullen leven, zal er sprake zijn van een ongekende misleiding en godsdientige vervalsing. Ook de Bijbeltekst zal door toevoegingen en weglatingen worden “verbeterd” en daarmee vervalst. Rondtrekkende predikers zullen claimen als apostelen door de Messias te zijn uitgezonden, maar in werkelijkheid bedriegers en spreekbuizen van het beest zijn (2:2). Geloofsgemeenschappen zullen claimen dat zij Joden zijn en de God van Israël toebehoren, maar in werkelijkheid synagogen van de satan zijn (2:9, 3:9). Bepaalde mensen zullen zich uitgeven voor profeten, en onderwijzen dat een échte gelovige die “de diepten van de satan kent” zonder gewetensbezwaar het teken van het beest kan aanvaarden en kan blijven kopen en verkopen (wat de Bijbel van dat ogenblik af aanduidt als “hoereren en afgodenoffers eten”, vgl. 13:16-17, 2:14-15 en 2:20-21). Gelovigen wéten immers dat een afgod niets is! (vgl. 1 Kor.10:19). Het beest uit de zee zal claimen op onloochenbare wijze uit de doden te zijn opgestaan, in tegenstelling tot Jezus van Nazareth, die zich nooit in levenden lijve aan de wereld heeft vertoond (13:3-4, 13:14, 17:8). Bovennatuurlijke tekenen die het “beest uit het land” zal verrichten zullen aantonen dat het “beest uit de zee” aanspraak kan maken op goddelijke verering en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid (13:12-15, 2 Thess.2:9-10). De dwaling zal zó sterk zijn, zózeer door bepaalde feiten onderbouwd schijnen te worden en zóveel economisch voordeel opleveren, dat alle naties erin mee zullen gaan en zich eraan zullen overgeven (14:8, 17:2, 18:3, 18:23, 19:2).

De ernst van de waarschuwing houdt verband met de ernst van de situatie. Wie in die donkere tijd aan de woorden van God, de Openbaring van Jezus Christus, toedoet of afdoet zal het nieuwe Jeruzalem niet binnengaan – net zoals de Israëlieten die niet op Gods belofte maar op hun eigen waarnemingen vertrouwden, het beloofde land uiteindelijk niet konden binnengaan.

“Hij die deze dingen getuigt, zegt: Ja, Ik kom spoedig! Amen, kom, Heer Jezus!” (22:20)

Uit het slot van de zin blijkt dat “Hij die deze dingen getuigt” de opgestane Heer is, Jezus Christus. Vanwege de ernst van de situatie waarin Zijn slaven zich bevinden verklaart Hij nu nogmaals nadrukkelijk, voor de derde en laatste maal in de epiloog van het laatste Bijbelboek, dat Hij spoedig komt (20:7,12,20). Voor zijn slaven die naar de woestijn zijn gevluht of in de

diaspora worden vervolgd, zal dit vanzelfsprekend een grote bemoediging zijn.

Zij zullen antwoorden met een smeekbede, vol van geloof en verlangen: **“Amen”** (Zó is het, zó zal het zijn), **“Kom, Heer Jezus!”** Wij kunnen en mogen dat natuurlijk nazeggen. Ook wij zien immers uit naar de komst van de Heer. Maar niemand zal die woorden met diepere ernst en grotere zekerheid van een spoedige vervulling kunnen uitspreken dan de slaven van de Messias die onder het juk van Zijn tegenstander zuchten.

“De genade van de Heer Jezus <Christus> zij met alle < heiligen>. <Amen>” (22:21)

Het laatste vers van de Bijbel is door vertalers op uiteenlopende manieren weergegeven. De Statenvertaling en de HSV zeggen: “De genade van onze Heere Jezus Christus [zij] met u allen”. De vertaling van het NBG heeft: “De genade van de Here Jezus zij met allen”. En de Telosvertaling zegt: “De genade van de Heer Jezus <Christus> zij met alle <heiligen>. De weergaven lopen uiteen omdat er verschillende varianten van de oorspronkelijke Griekse tekst bestaan. Voor de betekenis van de zegenbede maakt het weinig uit, of Johannes “onze Heer” of “de Heer” heeft geschreven, en ook is het van weinig belang of hij over “de Heer Jezus” of “de Heer Jezus Christus” heeft gesproken. De weergave van het slot van de zin is misschien belangrijker. Wanneer Johannes schreef: **“met u allen”**, dan slaat “u allen” terug op de mensen aan wie hij zijn boek had gestuurd: de “zeven gemeenten die in Asia zijn” (1:4). Maar wanneer hij schreef: **“met allen”** of **“met alle heiligen”**, was zijn heilwens gericht tot ieder mens die “de woorden van de profetie van dit boek bewaart” (22:7), tot allen die “de geboden van God bewaren en het getuigenis van Jezus Christus hebben” (12:17), tot elke lezer én elke hoorder die de boodschap van het laatste Bijbelboek ter harte neemt (1:3). Beide opvattingen van het slot van de zin zijn mogelijk, en ze zijn ongetwijfeld evenzeer juist. Of Johannes zijn boek afsloot met het woord “Amen” is ook omstreden. In de vorige zin had hij al “Amen” gezegd, met betrekking tot de spoedige komst van de Messias in heerlijkheid. Maar de genade van de Heer Jezus Christus zal beslist met alle verlostten zijn.

We zouden het laatste vers van de Bijbel misschien zó kunnen parafraseren, voor gelovigen uit Israël die de komst van de Messias in heerlijkheid zullen meemaken:

“Moge u in staat zijn om te ontkomen aan dit alles wat staat te gebeuren, en te bestaan voor de Zoon des mensen. Moge u de ingang in het eeuwige koninkrijk van onze Heer en Heiland Jezus Christus rijkelijk worden

verleend. Moge u de Messias zien zoals Hij is, en aan Hem gelijk zijn. Amen!”
(vgl. Luk.21:36, 2 Petrus 1:11 en 1 Johannes 3:2).

* * * * *